

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 29(466) 26 ЛІПЕНЯ 2000 г.

Генадзю Тумашу – 60

Шаноўны спадар Генадзь!

Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны шчыра віншуе Вас, паэта, перакладчыка, сябра пісьменніцкае суполкі, з слаўным юбілеем!

Вашая апантанасць родным словам вырастала на спрыяльнай глебе беларускай школкі ў роднай вёсцы, гартавалася пад ганьблівымі кпінамі дзяцей вайскоўцаў у рускай школе, што ў Станькаве, набіралася моцы на філфаку БДУ.

Ваш творчы шлях – пакручасты ды няроўны – сведчыў, як далёка ўсім нам яшчэ да Беларусі. І таму найгалоўнае пісалася Вамі "ў шуфляду", хвалі радкоў, натхнёныя светлымі вобразамі Кастуся Каліноўскага, Дуніна-Марцінкевіча, перасыхалі, сутыкаючыся з ваяўні-чым невуцтвам савецкага чынавенства. "Белае поле Скарыны" нямела ў чаканні свайго нацыянальнага сейбіта.

Адраджэнцкія 90-ыя гады для Вас былі глытком лекавальнага напою. Ваш імпэт спрыяў актыўнай працы Аргкамітэту па стварэнні БНФ, рупнаванне намеснікам рэдактара бюлетэню "Наша слова" набліжала стварэнне сапраўднае газеты. Менавіта дзякуючы Вашае творчасці загучалі па-беларуску Янка Лучына, Уолтэр Мэй, Каратынскі. З Вашых вуснаў трапілялі ў зрусіфікаваны моўны свет новыя жывільныя слоўцы, што чысцілі рэчышча забруджанай роднай мовы: жальбіны, мысьляр, сумоўе, пагонічы, Каласавіны ... Нетаропкаю хадою, мякка ды даверліва да беларускіх дзетак прыходзілі Вашыя казкі, палонячы сваёй чысцінёю ды крышталынасцю радка.

Сёння Вы ўсё той жа вандроўнік па крынічнае слоўца роднае мовы, па Бацькаўшчыну. За гэтаю рупнасцю бачаць Вас і студэнты Беларускага ўніверсітэту культуры, і вучацца знаходзіць выток і аснову сваіх жыццёвых сцяжынак. У гэтай жа дарозе з Вамі разам і сябры ТБМ, Вашыя калегі і аднадумцы.

Прыміце ж, шаноўны дружа, нашыя зычэнні плённых пошукаў магутнасці і мяккасці радка, Боскага натхнення і пранікліва чуйнасці!

Здароўя, моцы ды настойлівасці Вам у святой справе служэння роднай зямлі і мове!

Хай над Беларуссяй гучыць годна і вольна прамяністае слова продкаў нашых!

Жыве родная мова!

Жыве Беларусь!

Сакратарыят ТБМ

"19" красавіка 2000г.
№ 585

Спадарыні Даргель В.Б.
Міністру сацыяльнай абароны
9, Савецкая вул. Менск 220010

Паважаная Вольга Бранiславаўна!

Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны звяртаецца да Вас з просьбай накіраваць ва ўсе ўстановы Вашага ведамства патрабаванне абавязковага перакладу справаводства на дзяржаўную беларускую мову і абавязковага валодання беларускай мовай усімі падначаленымі Вам супрацоўнікамі як службовымі асобамі, якія паводле беларускага заканадаўства мусяць у аднолькавай ступені валодаць абедзвюма дзяржаўнымі мовамі, а таксама прымаць дакументы ад арганізацыяў прадпрыемстваў і іншых установаў, афармленыя па-беларуску альбо ў дзвюхмоўным варыянце.

Шмат хто з супрацоўнікаў Вашага ведамства выкарыстоўвае дзяржаўнае дзвюхмоўе на карысць уласнай непісьменнасці і неадукаванасці (а значыць не мае права займаць хоць якую пасаду ў дзяржаўнай установе!), і тым самым вымагае ад грамадзян нашай краіны, якія звычайна ў жыцці і побыце карыстаюцца беларускай мовай (паводле вынікаў апошняга перапісу насельніцтва – каля 38% жыхароў Беларусі) пераходзіць на рускую мову (якая з'яўляецца дадатковай дзяржаўнай і не з'яўляецца мовай карэннага насельніцтва Беларусі, якое паводле тых жа вынікаў перапісу налічвае больш 8 млн. чалавек).

Такое стаўленне супрацоўнікаў мясцовых аддзелаў Вашага ведамства вымагае ад арганізацыяў, прадпрыемстваў і іншых установаў адмаўляць грамадзянам у прыёме беларускамоўных заяў на афармленне пенсіяў і іншых выплатаў, што праходзяць праз Міністэрства сацыяльнай абароны. Вымушаныя нагадаць Вам, што гэта з'яўляецца парушэннем артыкулу 172-2 Кодэксу Рэспублікі Беларусь "Аб адміністрацыйных правапарушэннях", у якім паведамляецца, што "...стварэнне перашкод і абмежаванняў у карыстанні дзяржаўнымі і іншымі нацыянальнымі мовамі, якімі карыстаецца насельніцтва Рэспублікі Беларусь цягне накладанне штрафу... на службовых асоб – у памеры ад пяці да дзесяці мінімальных заработных плат".

У выпадку, калі Вашым Міністэрствам не будуць зробленыя патрэбныя захады дзеля хутчэйшага выпраўлення гэтай ганебнай сітуацыі, у якой карэнныя жыхары нашай краіны падвяргаюцца непрыхаванай дыскрымінацыі ў галіне моўных стасункаў з боку Вашых супрацоўнікаў, вымушаныя будзем адстойваць правы карэннага насельніцтва Беларусі на неабмежаванае карыстанне роднай мовай праз судовыя інстанцыі.

Старшыня ГА "ТБМ імя Ф.Скарыны" Алег Трусаў.

Рыхтуецца новае выданне.

Кастусь Тарасаў

Апошняе каханне князя Міндоўга

Аповесць

Палова 13-га стагоддзя. Цяжкая, але і самая значная гадзіна беларускай мінуўшчыны.

На заходніх межах пачынае наступ Тэўтонскі ордэн, з усходу пагражае татарская арда. Небяспека патрабавала стварэння моцнай беларускай дзяржавы з цэнтралізаванай уладай. На чале аб'яднання земляў стаў Навагрудак. Запрошаны сюды на княжанне князь Міндоўг пачынае пашыраць абшар дзяржавы – праз захопы, гвалт, вынішчэнне дробных князёў. Яму супрацьдзейнічаюць галіцка-валынскія князі, крыжакі, мазуры, літоўскія сваякі.

За 15 год Міндоўг здолеў перамагчы ўсіх сваіх супраціўнікаў і надаць Навагрудскай дзяржаве няззломную моц. Зайздрасць князёў, змовы, бясконцыя войны, паходы, наезды, штодзённая рызыка – гэта тая атмасфера, у якой праходзіць жыццё Міндоўга і да якога ён рыхтуе сваіх падлеткаў-сыноў. Смерць жонкі пакідае яго ў адзіноце, запалены новым каханнем, ён, 60-гадовы, разбурае сям'ю свайго пляменніка, нальшанскага князя Даўмонта... Жарсці, якія звязалі гэтых людзей, заканчваюцца крывавай трагедыяй, вынішчэннем усяго роду Міндоўга. Шэраг бязлітаснай крывавай разні за ўладу паміж рашучымі, жорсткімі, моцнымі князямі адкрывае шматвяковую гісторыю ВКЛ.

Аб'ём кніжнага выдання – 160-170 стар.

Вокладка шматколерная

Запіс тых, хто жадае атрымаць гэтую кнігу праводзіцца ў сядзібе ТБМ. Кніга павінна з'явіцца на свет у верасні – кастрычніку гэтага года. **Сакратарыят ТБМ.**

Ахвяраванні на ТБМ

1.Марачкін Аляксей	2.000
2.Данчыц Май	2.000
3.Каляда Андрэй	2.000
4.Варанецкі Фама	1.000
5.Зінкевіч Уладзімір	2.000
6.Кірэеў Мікола	700
7.Герлаван Барыс	1.000
8.Шарангові̇ч Канстанцін	2.000
9.Вішнеўскі Уладзімер	2.000
10.Кананові̇ч А.	10.000
11.Бекіш В.А.	1.000
12.Суполка "Рэфармацыя"	20$
13.Міцкевіч У.В.	2.000
Усе з Менску	
1.Васіль Нікановіч (Жыткавічы)	500
2.Валянціна Паўлюк (Жыткавічы)	200

ВІДЭАСЕАНСЫ

Штосуботу а 18-й гадзіне

У БЕЛАРУСКІМ ВІДЭАКЛУБЕ:

Румянцава, 13,
Таварыства Беларускай Мовы
(ля Лінгвістычнага універсітэта)
Тэл. 284-85-11, 213-43-52

Мультфільмы Фантастыка Музыка Прыгоды Публіцыстыка іншае.

5 жніўня: "Насустрач Пагоні"- беларускі дакументальна-публіцыстычна фільм 1995 года.

САРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ

ВЫСТАВА

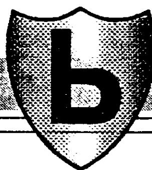
лепшых беларускіх кніжак, аўдыё, відэа
ПРАЦУЕ
ШТОДНЯ (акрамя суботы і нядзелі): 10.00 – 19.00
(вул. Румянцава, 13, Сядзіба ТБМ, тэл для замоваў: 241-60-35, Кірыл)

Новыя выданні ТБМ

Нядаўна сакратарыят ТБМ выпусціў у свет прыгожую паштоўку з выявай Францішка Багушэвіча. Гэтыя паштоўка можа перасылацца па пошце ў адкрытым выглядзе. Кошт паштоўкі – 200 рублёў. Калі хто хоча атрымаць яе па пошце – перасылае на сядзібу ТБМ 250 рублёў і ўказвае свой дакладны адрас з паштовым індэксам.

Сакратарыят ТБМ.

Ніл Гілевіч

Запіскі розных гадоў

ФІГАВЫЯ ЛІСТКІ ДЛЯ СУСВЕТНАЙ ГРАМАДСКАСЦІ

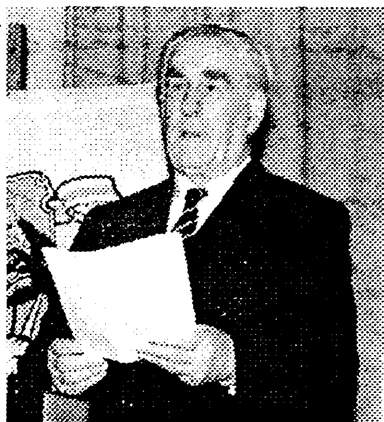
На пачатку 1988 года Агенцтва Друку "Навіны" паведаміла на ўвесь свет, што ў Бурацкай філіі Сібірскага аддзялення Акадэміі навук СССР завершана праца над стварэннем альфабэта мовы тофаў. Гэта значыць, што на бязмежных прасторах СССР на адну пісьменнасць стане больш: было 79, будзе 80. Трэба спадзявацца, і на адну літаратуру таксама стане больш. Бо калі ўзнікае пісьменнасць — фальклёрны, вуснапаэтычны перыяд у духоўнай гісторыі народа ці народнасці заканчваецца, надзеленыя паэтычным талентам людзі пачнуць запісваць свае песні-вершы пяром. На працягу XX стагоддзя так далучыліся да пісьменных народаў эвенкі, нанайцы, чукчы, эскімосы, ненцы, ханты, мансі, каракі, ніўхі і некаторыя іншыя народнасці Поўначы і далі сваіх першых пісьменнікаў. Ну, а цяпер вось і тофы — племя паляўнічых і аленяводаў, схаванае ў цяжкадаступным закутку Саянскіх гор. Тофаў крыху больш за пяцьсот чалавек. Столькі, колькі ў адной сярэдняй па велічыні беларускай вёсцы. І аднак жа з наступнага года, паведамляе АДН, іх дзеткі пачнуць вучыцца на роднай тафаларскай мове. Спачатку, да выхаду буквара і чытанкі, па эксперыментальных дапаможніках, ну а з выхадам — пойдзе ўсё, як належыць. Тым больш, што ўжо і слоўнік тафаларска-рускі падрыхтаваны — на 13 тысяч слоў.

Радуюся за гэтую маленькую (500 чалавек!) народнасць, ад душы віншую тофаў з гэтай вялікай падзеяй у іх нялёгкім жыцці, у іх шматвекавой няпісанай гісторыі. Што ні кажыце, а радасць іх велізарная: дасюль маглі толькі размаўляць на сваёй роднай мове, расказваць казкі, легенды і паданні, спяваць песні, а цяпер — і кніжачкі па тафаларску чытаць будуць, і свае думкі запісваць на паперы, і ліставацца між сабою... Якая ўсё-такі мудрая нацыянальная палітыка ажыццяўляецца ў краіне! Нават калі дзе-небудзь і ёсць страты, дык яны тут жа кампенсуюцца. Напрыклад, знікне пісьменнасць 10-мільённага беларускага народа (а яна знікне, паколькі скора будуць дадушаны, ліквідаваны апошнія беларускія школы). Ну і што? Ну і якая такая бяда? Агульная ж колькасць пісьменных народаў у СССР не зменшыцца! Беларусы — страцілі, тофы — здабылі. Агульны паказчык не мяняецца. І ганарыцца перад светам будзем.

1988 г.

ЯКАЯ СВАБОДА — ТАКІЯ І ЯЕ ПЛАДЫ

Узурпацыя электронных сродкаў масавай інфармацыі стала прыносіць свае плады. Вельмі разнастайныя і разнаякасныя. Як і трэба было чакаць пры нашым сённяшнім узроўні палітычнай і агульнай культуры, напёрла нямала такога, чаго элементарна выхаваныя людзі сабе не дазваляюць. Папёрлі паклёпніцкія інсінуацыі, беспадстаўныя абвінавачванні, брудныя намёкі і проста хамскія выпады — супроць людзей сумленных, паважаных і як правіла безабаронных. Нават калі ў каго і хопіць сілы волі звярнуцца ў суд — гэта будзе марная трата сродкаў, часу і нерваў. Выйграць працэс па справе аб публічнай знявазе добрага імя практычна немагчыма. Успомнім чорны паклёп на светлага, слаўнага сына Беларусі Г.Д.Карпенку, які нібыта сарваў пастаўку узбецкай бавоўны ў рэспубліку. Ніводзін суд нават да разгляду не прыняў заяву пакрыўджанага, і пайшоў выдатны чалавек з жыцця абражаны хлуснёй.

Мы гаворым пра знявагу і абразу асобных, канкрэтных людзей. Але зневажаюць не толькі адну асобу, а і цэлыя калектывы, палітычныя партыі і грамадскія арганізацыі, і нават увесь народ. Зневажаюць яго мову, яго культуру, яго гісторыю. Чэрняць і плюндраць усё тое добрае, светлае, людскае, што ён, гэты народ, гаспадар гэтай зямлі, зрабіў. І яго набыткі. І яго святыні. І яго трагедыі. А што? Хамства і цынізму ў душы цераз край, а злосці — поўныя косці, дык чаму не зняважыць, не абразіць, не ачарніць? Напрыклад, мову 10-мільённага славянскага народа. Ніхто ж за гэта ў суд не падасць. У Беларусі за абразу беларускай мовы — у суд? Ну што вы! Абражайце без боязі — колькі ўлезе! — вам нішто не пагражае. У Законе аб мовах, праўда, адпаведны артыкул "за абразу" ёсць, але ... ці мала чаго добрага ёсць у нашых законах, а паспрабуй імі пакарыстацца! ды і смешна спадзявацца на справядлівы суд, за абразу, за хамства, за прыніжэнне нацыянальнай годнасці ў краіне, дзе сама сфабрыкаваная Канстытуцыя — абраза гэтае годнасці.

Вось і выходзіць: якая свабода — такія і яе плады. Свабоды — не відно, а "пладоў" — аж занадта.

1999, чэрвень.

СТРАХ СТАНОВІЦЦА НОРМАЙ

Часта думаю пра адну асаблівасць сучаснага становішча грамадскіх навук, мастацтва і літаратуры ў Беларусі. Гэтыя галіны духоўнай творчасці церпяць ад грубага палітычнага дыктату, ад непаважлівых, а часам і адкрыта хамскіх адносін да выдатных дзеячаў нацыянальнай культуры, ад засілля прафанацыі і непрафесіяналізму. Заахвочваюцца і падтрымліваюцца — маральна і матэрыяльна — шарачкі-серадня́чкі і нават відочныя графаманы. Планка эстэтычна-мастацкіх крытэрыяў паграрыжальна апускаецца ўсё ніжэй і ніжэй.

Стала горкім фактам: Беларусь пакідаюць таленавітыя навукоўцы і таленавітыя, перспектыўныя артысты, музыкі, мастакі, літаратары. Лік ужо ідзе на многія сотні. І пакідаюць не толькі ад таго, што надта мізэрна аплачваецца іх праца, але і таму, што ў атмасферы засілля пошласці, прымітыву і ўбоства сапраўдныя таленты пачуваюцца прыніжанымі і зняважанымі. Сёння мы тая краіна, дзе розуму і таленту баяцца. Але ж гэта абсурд! У навуцы, у мастацтве і літаратуры трэба баяцца не разумных і таленавітых, а тупых і бяздарных.

А быў жа час — пачатак 90-х — калі творчыя сілы ў сферах навукі і культуры пачалі вызваляцца ад абрыдлых ланцугоў вульгарызацыі, грубай палітызацыі і ідэалагізацыі, прыстасавальніцтва і сервільнасці. Але толькі пачалі! Зараз усё гэта зноў узводзіцца ў норму, у прынцып — узводзіцца на дзяржаўным узроўні. Гэтакі курс — вельмі небяспечны для нацыянальнай навукі і культуры, ён скажацца незлічонымі стратамі для духоўнай скарбніцы народа. Няздары-прыстасаванцы заўсёды прапануюць свае паслугі тым, у чыіх руках улада і грошы, і дакажуць, каму трэба, што гэта яны — значныя, выдатныя творцы. Сапраўдных, яркіх талентаў ніколі і нідзе не было зашмат, наадварот, іх было заўсёды мала. І яны маюць патрэбу ў падтрымцы. На жаль, тое, што робіцца ў нас ужо на працягу колькіх гадоў, сведчыць аб адваротным.

Страх пануе над душамі чыноўнікаў ад навукі і культуры, страх! На жаль, і не толькі над іхнімі. Страх становіцца нормай грамадскага жыцця, і вось гэта — сапраўды страшна. Страшна, бо з нядаўняй гісторыі краін і народаў добра вядома, да чаго гэта прыводзіць.

2000 г.

Слоўнік "Свабоды"

Летась Беларуская служба радыё "Свабода" ажыццявіла надзвычай цікавы, на наш погляд, праект. Штодня ў эфіры з'яўлялася рубрыка "Слоўнік "Свабоды", пад якой гучала міні-эсэ пра тое ці іншае слова, у якім у нейкай ступені адлюстроўвалася беларуская гісторыя XX стагоддзя. Аўтарамі эсэ былі журналісты, пісьменнікі, мастакі, гісторыкі, проста слухачы РС. Вынікам праекту станецца кніга. А сёння мы знаёмім Вас з некалькімі старонкамі "Слоўніка "Свабоды", напісанымі Уладзімірам Арловым.

У публікацыі захаваны правапіс аўтара.

(Ад рэдакцыі)

Слоўнік "Свабоды"

Гарышча

Гарышча – слова, настоенае на таямніцах.

На гарышчы жывуць кажаны і ажываюць казкі.

Гарышча вабіць бабуліным калаўротам і дзедавай шабляй.

Гарышча страшыць затканымі павучынай кроснамі, за якімі ўдзень сьпіць Дамавік.

Гарышча ўсьцешвае старымі беларускімі кніжкамі і каляндарамі.

У Шчодры вечар дзяўчаты выглядваюць на гарышчы ў люстэрку свайго нарачонага.

На гарышчы рэдка прызначаюць спатканьні.

Гарышча любяць шпіёны і самагубцы.

Гарышча палохае, але гарышча й ратуе.

На гарышчы хаваюць забароненую літаратуру.

На гарышчы хаваюцца тыя, што ідуць супроць улады.

З гарышча выходзіць зь бел-чырвона-белым сьцягам на дах легендарны Мірон.

Гарышча – неад'емная частка нацыянальнае сьветабудовы.

Гарышча лучыць беларусаў з космасам.

Мы жывем у хаце,
Над намі жыве гарышча,
Над гарышчам – неба.

Уладзімер Арлоў.

Слоўнік "Свабоды"

Мытня

Мытня – старажытнае беларускае слова, якое ў ягоным цяперашнім значэньні можна сустрэць ужо ў дакумэнтах часоў князя Вітаўта.

Ахоўваючы эканамічную прастору Вялікага Княства Літоўскага, мытні стаялі на яго межах і тады, калі Айчына нашых продкаў уваходзіла ў склад Рэчы Паспалітай. На мытнях служылі мытнікі. Яны бралі з падарожных адмысловую плату – мыта.

Калі Беларусь апынулася ў кіпцюрох дзьвухгаловага расейскага арла, слова "мытня" на два стагодзьдзі амаль цалкам зьнікла з ужытку, працягваючы існаваньне адно ў гістарычных слоўніках.

Але слова гэтае выявіла дзівосную жыцьцяздольнасьць. Як толькі Беларусь вярнула сабе незалежнасьць, яно загучала з вуснаў беларускамоўных дэпутатаў Вярхоўнага Савету. Чуючы пры абмеркаваньні заканадаўчых актаў слова "мытня", расейскамоўная камуністычная большасьць парлямэнту ўкведена круціла носам. Адзін з дэпутатаў – колішні генерал – аднаго разу узьлез на трыбуну і пачаў пратэставаць. Маўляў, гэтую "мытню" прыдумалі нацыяналісты, "іё ніхто ні панімаіт", а асабіста ў яго, генерала, гэтае слова выклікае асацыяцыі не зь дзяржаўнай мяжой, а з мыцьцём і лазьняй.

Прамінула колькі гадоў, і слова "мытня" ўжо анікога ня дзівіць.

На далёкіх ад міжнародных стандартаў беларускіх мытнях адбываюць сваю дзяржаўную службу то сонныя, як восеньскія мухі, то, наадварот, чамусьці празьмерна ўвішныя беларускія мытнікі. Яны бяруць законнае мыта, што цяпер завецца мытным зборам, і мыта незаконнае, што спрадвеку завецца хабарам.

Лінгвістычныя дасьледаваньні адстаўнога генерал-дэпутата ўжо ніхто не ўзгадае. Але ў нечым ён, безумоўна, меў рацыю: пасьля блізкага знаёмства зь беларускай мытняй хочацца добра памыцца.

Уладзімер Арлоў.

Слоўнік "Свабоды"

Чарніла

"Чарніла" – сучасны адпаведнік старажытнабеларускага "атраманту". У 60-я гады XX ст. слова "чарніла" пачало імкліва губляць свой ранейшы сэнс, переавандроўваючы ў слэнг.

У малодшых клясах сярэдняе школы мы ведалі, што чарніла – гэта тое, чым мы пішам, зьмесьціва нашых шкляных або парцалянавых чарніліцаў. У старэйшых клясах мы ўжо спрэс карысталіся шарыкавымі самапіскамі і добра засвоілі, што чарніла – гэта паганае таннае віно: "Пладоваягаднае", "Яблычнае", "Лучыстае", "Вермут". Украінскія сябры забясьпечвалі беларускіх аматараў чарніла папулярным гатункам "Біле міцне", а Азэрбайджан шчодра паіў Беларусь "Агдамам" і "Санцадарам". Беспрасьветна густы "Санцадар" меў поўнае права звацца чарнілам і ў першасным сэнсе гэтага слова. Недапітым "Санцадарам" можна было без праблемаў напісаць ліст.

На пачатку 90-х гадоў быў час, калі здалося, што чарніла зьнікае з нашых крамаў, саступаючы свае пазіцыі напоям, якія мелі большыя падставы афіцыйна мянавацца віном. Але новыя вятры дзьмулі нядоўга. Па шматлікіх просьбах працоўных і нават без рэфэрэндуму чарніла трыюмфальна вярнулася і разам з гарэлкай зрабілася адным з асноўных прадуктаў харчаваньня для катастрафічна вялікай часткі насельніцтва. Што праўда, пры гэтым чарніла набыло, так бы мовіць, сувэрэнны прысмак. На месца колішніх агульнасаюзных назваў на налепках зьявіліся найменьні кшталту "Белая вежа" або "Водар мяты", празваны ў народзе "Морда мятая".

Апошнім часам паўпустыя паліцы айчынных крамаў аздобілі магутныя батарэі пляшак з надзіва моташным, паводле водгукаў спецыялістаў, чарнілам "Александрыя". Пітушчы электарат замілавана перахрысьціў "Александрыю" ў "Родзіну празідзента", а найбольш дасьціпныя жлукты любоўна перайменавалі новы напой у "Сьлёзы Галіны Радзівонаўны".

Паведамленьні пра тое, што якраз гэтае пітво ўпрыгожвае сьвяточны стол грамадзяніна Лукашэнкі, зь незалежных крыніцаў пакуль не пацьвердзіліся.

Уладзімер Арлоў.

Генадзь Тумаш

Лісіца з Расохі

/казка/

(Заканчэнне. Пачатак у № 27-28)

За грэбляю пачаўся бор духмяны,
Дзе месяц-поўнік асвятляў паляну,
А там у цішыні дрымотнай і глухой
Кажан нячутна лётаў нізка над зямлёй.
Не спіць уночы ні хвіліны кажанок,
У цемнаце казюлек ловіць летунок.
Пара начная – дзень ягоны новы,
Наш дзень цалюткі – ночка кажанова.
Начной парой сава таксама днюе,
А як настане дзень, тады начуе.
І дзядзька, і Андрэй праз лес ішлі ўначы,
Гадалі ўпотай кажаны ды пугачы,
Адкуль вандроўнікі, куды ідуць яны,
Сачылі ўважліва начныя летуны.
Абодва хадакі без перашкоды
Ваўчыныя мінулі пераходы.
Зашамацеў густы чарот непадалёк,
Як узляцеў з перапалоху бугаёк,
Парушыў цішу сонную птушыны крык,
Гучэла "ке-ке-ке", а сам бугайчык знік.

Да досвітку ў лісіны кут паспелі,
Была пара, калі другія пеўні
Шчэ не спявалі ўночы перад золкам.
Свяціла поўня, мігацелі зоркі,
Святло па ўсім узгорку разлілося,
Стаў дзядзька прыглядацца на Расосе,
Прыслухаўся каля нары лісінай,
Была яна пад самаю хваінай.
Маўчала ў нетрах патаемнае жытло,
У ім, здавалася, нікога не было.
Прыкінуў дзядзька, дзе знаходзіцца маглі

Лісіныя хады і сховішча ў зямлі.
Відаць, усе знайшоў бы хутка норы,
Але на вочы трапіліся пёры.
— Пусцілася ліса на хітрыкі і тут,
Пакінула з курамі свой абжыты кут,
У пеўня вырвала з хваста пяро знарок,
Каб мы абшуквалі дарэмна ўвесь грудок.
Пад хвояй паляўнічы пры нары прысеў,
Разлёгся раптам на Расосе гучны спеў.
Не прапусціў пявун сваёй другой пары,
Закукарэкаў голасна ў старым бары.
Запеў разок яшчэ ў мясціне той,
Ды абарваўся голас за дрыгвой.
Злажыўся дзядзька і пальнуў угору –
Далёка стрэл, як гром, каціўся борам.
— Пугач, Андрэйка, падпільноўваў певуна,
Бяжэм, дарога карацейшая адна,
Праз багну, дзе хадзіць не ўсякі будзе,
Баяцца там ступаць нагою людзі.
Ляцелі да балота з горкі баравой,
Абодва сталі перад самаю дрыгвой.
-- Схавалася ліса ў мясціне новай,
Напэўна, куры ў норах барсуковых,
На Аршавай градзе вядуцца барсукі,
Хутчэй за ўсё, маршрут куратніцы такі, —
Пачуў Андрэйка дзядзькаву здагадку,
Калі ступіў на вузенькую кладку.
Бязмежная зямля канчалася на ёй,
Палохала балота чорнай глыбінёй.
Гайдалася дрыгва пад хлапчуком малым.
Вучыў Андрэйку дзядзька, каб ступаў за ім,
Адводзіў страх спакойнаю гаворкай,
Ішоў паперадзе і палкай поркаў,
Каб не наперціся на чортава вакно,
Бо з галавою праглынуць магло яно.
Калі на Аршаву граду ступілі,
Край неба промні ледзь пазалацілі.
Спыніў іх раптам спеў за ўзгоркам галасны,
Збудзіла рэха звонкае абшар лясны,
Ды голас той знаёмы ў сонным лесе,
На жаль, быў зноў недаспяванай песняй.
Адбілася трывога ў дзядзькавых вачах,
За доўгаю градою вухкаў хіжы птах.
— Пугач з засады певуна высочваў,
Стаіўся і чакаў на дрэве ўночы, —
Прыцiснуў паляўнічы стрэльбу да пляча
І двойчы стрэліў, каб спалохаць пугача. –
Хутчэй, хутчэй, Андрэйка,
на той бок грады !
Калі цяпер спазніцца – не мінуць бяды.
Загрукаталі дзядзькавыя боты
Па каранёвых скрутах, пераплётах.
Засопся хлопчык, на пагорак ледзь узбег,
І дзядзька цяжка соп, нібы кавальскі мех.
Крутым пясчаным спадам несліся далей,
Каб трапіць на пячоры.
дзядзька ўзяў правей.
Імчаўся ўслед за паляўнічым хлопчык,
Ды збоку певень крыламі залопаў,
Угледзеў збаўцаў – дзядзьку і Андрэйку,
Даў гучны ім дабрыдзень – кукарэку !
Пабег насустрач ён па дрэве-лежаку
І бліжэй на хваёвым запяяў суку.
Быў лес зачараваны песняй новай,
Лунаў далёка голас певуновы.
Матулю сын успомніў на Расосе,
Як слухаць трэціх пеўняў давялося.
Заўважыў паляўнічы месца бойкі —
Шмат пер'я свежага было пад хвойкай.
За дрэвам зніклі нечакана шпоры,
Пачуўся блізкі шолах у пячоры.
Адтуль на волю выбеглі дзве птушкі,
Пявун стаяў за курыцай-нясушкай.
Да курачкі рабенькае падбег хлапчук,
Падняў яе, не адпускаў у лесе з рук.
Разглядзеў паляўнічы грэбень певуноў,
Сачылася на ім, струменілася кроў.
Андрэйку дзядзька паказаў сляды –
І пух, і пер'е на пяску грады.
Лясное месца бойкі аглядалі,
На ім і певуна ганаравалі,
І курку, што пакінула гняздо пустым,
Не знесла аніводнага яечка ў ім.
— А дзе куратніца ? А дзе зладзейка ? —
Бліжэй да норкі падышоў Андрэйка,
Паслухаў і ўтаропіў вачаняты.
— Што робіць ліска, тое й лісяняты,
Урок давала першы палявання,
А мы закончылі сваё дазнанне.

Вандроўнікі пайшлі дахаты ўранку.

Як выйшлі на расістую палянку,
Аточаную лесам, бы сцяною,
Схіліліся над торбачкай з ядою.
Пасыпаў побач дзядзька грэчкі,
Каб несла курачка яечкі.
Сыпнуў яшчэ буйнога зерня жменю,
Пявун паклікаў курку да ячменю.
Маўклівы лес уранні на Расосе
Птушынае збудзіла шматгалоссе.
Закукарэкаў певень галасіста,
І водгук здоўжыўся ў бары вячыстым.
У гурце сумна не было нікому,
Ды ўсім хацелася хутчэй дадому.
Не заціхала ў час вяртання гамана,
Андрэйка курку нёс, а дзядзька — певуна.
Яны не чулі ад хады знямогі,
Бо ў шчасця крылы ёсць, не толькі ногі.
З нясушкай й пеўніка, з унука й сына
На сцежцы цешылася гаспадыня.
Сачыў каршун, высока ў небе плаваў
Над лугам, над бабуляю ласкавай.
Яна ўгару зірнула, спахмурнела,
Нясушку ўзяць на рукі захацела,
Ды певень з ёй пабег да брамы,
Каб стрэцца найхутчэй з курамі.
Усе вяртанне птушак святкавалі,
Іх куры, гусі, індыкі віталі.
Пявун вяселіў звонкім спевам свята,
На ім прыкметна парадзелі шаты.
У гэты ж дзень дзве куркі-гаварухі
Схадзілі да суседкі-сакатухі.
Ляцелі чуткі на сяле і за сялом:
Марулін певень біўся з пугачом.
Пявун суседні стаў яго баяцца,
Хоць і любіў пры курках выхваляцца.
Ляцела пагалоска з хаткі ў хатку
Пра курыцу рабую, курыцу-чубатку.

Бабуля мела шмат яечак ад яе
І цешылася дужа з курачкі тае.
Апавядаў і блізкі і далёкі свет
Пра пеўня, курыцу, лісу і лісапед.

СЛОЎНІК

Андарак – спадніца з ваўнянай або напаўваўнянай саматканкі.
Вярэнька – каробка, плеценая з лубу, бяросты, лазы.
Гарсэт – частка традыцыйнага жаночага ўбрання. Гарсэт апраналі паверх кашулі.
Гаспода – хата,жыллё гаспадара.
Каралі – пацеркі.
Клак – пракладка ў патроне, якая аддзяляе порах ад шроту.
Клецъ – гаспадарчая пабудова для захоўвання збожжа, прадуктаў, адзення ды іншых рэчаў.
Краска – кветка.
Лабяк – схіл ці верх пагорка.
Ладаўніца – патранташ.
Ладунак – гільза.
Ладуннік – патранташ.
Лісапед – веласіпед.
Набой – паляўнічы патрон.
Надоечы – зусім нядаўна, колькі дзён назад.
Ровар – веласіпед.
Селіца – луг каля сядзібы.
Строй – убор, адзенне.
Узлобак – невялікае ўзвышша.
Хвартух – частка народнага жаночага ўбору. Хвартух надзявалі на спадніцу.
Шаты – адзенне.

Шаноўнае спадарства! Тым, хто зможа паспрыяць, каб дзіцячая кніжка "Лісіца з Расохі" ўбачыла свет, просім званіць у Менск па тэлефоне: 263-24-10.—TBM (tbm@tbm.lingvo.minsk.by) Belarusian Language SocietyThu, 22 Jun 100 16:31 +0200 GMT

Беларускія думкі Уладзіміра Содаля

Ужо не хачу

На пачатку свайго прэзідэнцтва А.Лукашэнка яшчэ крыху меў сумлення і, пэўна, не прыроднага, а ідэалагічнага. Хоць на вялікія святы ды звяртаўся да народу на яго роднай мове. Згадаем, для прыкладу, яго прамовы падчас Дня Незалежнасці, Дня Перамогі... Некаторыя верылі, спадзяваліся, што ён вось – вось – пачакайце толькі! – цалкам пяройдзе на родную для Беларусі мову. Сярод тых, хто верыў яму, скажам, была і паэтка Валянціна Аколава. Але мінуў час, а спадзяванні творчай інтэлігенцыі аддаляліся. Лукашэнка ўсё радзей і радзей звяртаўся да роднага слова, а калі звяртаўся, то з грэблівай мінай перакрыўляючы таго ці іншага носьбіта беларускай мовы. І найперш, з апазіцыі. Далей – горш. Пачалі зачыняць беларускія школы. Нашу мову пачалі прынародна зневажаць, і, як гэта нядзіўна, з благаслаўлення самога прэзідэнта.

Спадзяванняў на вяртанне прэзідэнта да роднай мовы не заставалася аніякіх. Больш таго нарадзілася якоесь раўнівае пачуццё. Мне, прыкладам, ужо нават спакваля станавілася смешна слухаць выступленні Лукашэнкі па-беларуску. Адкуль гэта? Чаму? Здаецца, павінна было быць радасць, задавальненне, а ў мяне зусім адваротнае пачуццё. Мабыць такое пачуццё спарадзіў сам прэзідэнт. Ягонае крывадушша перасягнула ўсе межы. Толькі гэтым магу патлумачыць такое сваё адчуванне. Вельмі ўжо вялікі грэх сп. Лукашэнкі перад беларускаю моваю, а праз яе і перад усім славянствам. Такога грэху перад ёй не меў мабыць ніхто ў гісторыі...

Не гэтак даўно зноў напаткаў Валянціну Аколаву. Спытаўся, ці памятае яна тую нашу размову пра Лукашэнку і што яна думае цяпер пра свае спадзяванні. Паэтка на той мой далёкі ўспамін толькі міла ўсміхнулася. Што да мяне, то я больш не хацеў бы, каб прэзідэнт хоць калі карыстаўся нашаю моваю. А чаму – пра гэта я ўжо тут сказаў. З гэтай нагоды чамусь згадалася Купалава: "У беларусаў нікога няма: хай жа будзе ў іх хоць Янка Купала". Пакуль няма то хай будзе хоць Янка Купала. Але ж гэтак доўга доўжыцца не павінна. Павінна ж калі-небудзь Беларусь атрымаць прэзідэнта, які, кажучы Багушэвічавымі словамі, зразумее, што мова – гэта не толькі сродак сумоўя між людзьмі, але і адзежа душы, ключ ад душы і да душы. А пакуль той час не настаў, будзем, як і дагэтуль жылі, жыць з Янкам Купалам. А гэтыя ніколі не падвядуць, не ашукаюць і не здрадзяць.

Адзін Бог ведае...

- Якая на Беларусі ўлада?
- Вядома ж, не беларуская.
- А якая ж тады?
- А Бог яе ведае...

Каб была беларуская, хіба беларусы ведалі такую паняверку, якую яны маюць зараз? Хіба б улада беларуская, каб яна была беларуская, адраклася ад адной адзінай на Беларусі газету пра мову – "Наша слова", не знайшла сродкаў на яе выданне, кінула б яе на волю лёсу?! А вось тая ўлада, якая зараз на Беларусі, такі кінула. А хіба ж беларуская ўлада, каб яна была беларуская, выгнала Таварыства беларускай мовы з яго сядзібы? А вось тая, што на Беларусі, такі была выгнала... А хіба ж беларуская ўлада, калі б яна была беларуская, вывела б на Дзень Волі 25-га сакавіка бэтээры, сабак, рабіла б аблавы, дубасіла б людзей дубінкамі? А вось цяперашняя ўлада зрабіла ўсё гэта. І гэтак скрозь...

Чыноўнікі, урадоўцы, якія зараз гаспадараць на Беларусі па-дзікунску ігнаруюць беларускую мову, беларускую гісторыю нібыта іх няма і не было. А хіба ж такое магчыма было, каб улада на Беларусі была беларуская:

А вы яшчэ пытаецеся, якая ўлада на Беларусі, ці беларуская яна. Не і яшчэ раз не!

Жывая кніга прыроды

Для педагогаў дашкольных устаноў. Укладальнік Ірына Марачкіна

ЛЕТА. ЛІПЕНЬ

Ліпень – сярэдзіна лета, самая цёплая і самая дажджлівая пара года.

Цвіце ліпа. Адсюль і назва месяца. У квецені лугі і палеткі. Буяе канюшына, лугавая герань, рамонкі, валошкі, чабор і шмат іншых раслін.

На працягу месяца выспяваюць маліны, чарніцы, буякі, парэчкі, вішні.

Цёплае дажджлівае надвор'е спрыяе росту грыбоў.

Маладыя птушкі, ваўкі, лісяняты пачынаюць самастойнае жыццё.

ЛІПЕНЬ

Неяк раз запрасіла Вясна з заморскіх краёў да сябе ў госці пчаліны рой.

Прыляцелі пчолы да Вясны, спадабалася ім тут. Сады цвітуць, прыгожыя кветкі на лугах. Ёсць з чаго пчолам збіраць мёд. І яны збіралі нектар, пылок з кветак і за работаю не агледзелі, як Вясна адышла і прыйшло Лета.

Аднойчы ранкам вылецелі пчолы ў сад, а там усе кветкі з дрэў асыпаліся. Паляцелі пчолы на лугі, а там пракосы ляжаць. Падаліся на палеткі канюшыны, і тут усё скошана. Зажурыліся пчолы і вярнуліся да сваёй маці.

- Што ж нам рабіць? – бедавалі яны. – Лета стрэсла з садоў усе кветкі, скасіла ўсе краскі на лугах і палях… Як жыць? Вясне новага мёду не хопіць на доўгую зіму!

- Не журыцеся, мае дзеткі! – супакоіла іх пчаліная маці. - Паляцім усім роем да Лета, папросім, можа, яно дасць якую раду…

Знайшлі пчолы Лета на лузе, яно касіла траву.

- Што ж ты нас крыўдзіш, Лета? – загулі пчолы. – Вясна нас запрасіла да сябе, расквеціла сады… А ты ўсе галінкі атрэсла, лугі скасіла, усё высушыла… няўжо ты не ведаеш, што мы без красак і без працы загінем?!

Выслухала Лета пчол, задумалася.

- Не ведала я, што вам патрэбны кветкі, але пачакайце, можа мае месяцы нешта параяць… Эгэ-гэ-гэ! Дзе вы, мае месяцы? – гукнула Лета.

Выбеглі з зялёнага гаю тры вясёлыя, загарэлыя летнія месяцы, сталі ў рад.

- Мы тут, Лецейка! Што загадаеш? – спыталі.

- Памажыце пчолкам! – папрасіла сваіх месяцаў Лета і расказала ім пра пчалінаю скаргу.

- Я толькі магу падоўжыць дзень, каб пчолы маглі больш красак абляцець, - сказаў першы месяц лета.

- А я замест скошаных красак падгадую новыя, - паабяцаў трэці, апошні месяц.

- А што ты маўчыш? – спытала Лета ў сярэдняга месяца.

Сярэдні месяц доўга думаў, што яму зрабіць, каб памагчы пчолкам.

- Я расквечу ліпы, яны яшчэ не цвілі! – радасна сказаў ён. – Вось і будзе пчолам удосталь і працы, і мёду.

- Вельмі добра ты прыдумаў! – зарадавалася Лета. - За тое, што ты расквеціш ліпы і дапаможаш пчолам, ты і будзеш звацца Ліпень.

- Дзякуй табе, Ліпень! Добры Ліпень! Шчодры Ліпень! – загулі пчолы і паляцелі да ліпаў.

І да гэтага часу пчолы дзякуюць Ліпеню.

- Дзя-дзя-куй! Дз-дзякуй! – дзынкаюць яны пад ліпамі.

Пастойце хвілінку ў ліпені пад расквечанымі ліпамі, прыслухайцеся, самі пачуеце.

Клаўдзія Каліна.

ЛІПЕНЬ

Цераз палі лугі і рэкі
Нёс лета Ліпень-чараўнік.
Пад ліпу сеў і да жалейкі
Губамі млявымі прынік.
Дрыжаць пялёстачкі рамонкаў
На вейках змружаных вачэй.
Стуменчыкам мядовым тонкім
Павольна музыка цячэ.
Цячэ… І сонным ліпам сніцца
Руплівых пчол гулліві хор.
І сонца спелаю суніцай
У стоме хіліцца за бор.

Алег Мінкін.

НА КАГО СВАРЫЎСЯ ГРОМ

На каго
Сварыўся гром?
Можа, на хмурынку,
Што схавала пад крылом
Сонца за хвілінку?

На каго
Сварыўся гром?
На свавольны вецер,
Што прамчаў-прабег віхром,
Наламаўшы вецця?

На каго
Сварыўся гром?
На маланку, можа, -
Як і дзецям,
Ёй з сярпом
Бавіцца нягожа!

На каго
Сварыўся гром,
Аж зямлю хістала?
На мяне.
Каб пад дажджом
З лялькай не гуляла?

На каго
Сварыўся гром?
Можа, на матулю,
Што мяне
Загнала ў дом,
Нібы пчолку ў вулей?..

На каго ж
Сварыўся гром?

Мікола Чарняўскі.

СЫРАЕЖКІ

Чырвоных, жоўтых – ля ўсіх сцежак,
Светла-зялёных – па бары,
Нібыта кветак, сыраежак
Панастаўляна скрозь – бяры.

РЫЖЫК

Там, дзе жыве вясёлы чыжык,
У зацішку, пры едлаўцу,
Як сонца ўранні, рыжы рыжык
Блішчыць з-пад купінку сіўцу.

ШАМПІНЬЁНЫ

Не йдзі шукаць яго да бору,
З хаты выйдзі: вось і ён –
Раскрыўся проста пры разоры,
Як парашуцік, шампіньён.

Кастусь Цвірка.

ЛІСІЧКІ

Маленькія жоўтыя лісічкі – сапраўды, як дружныя сястрычкі. Паасобку яны не растуць, а нібыта водзяць карагод. Убачыў адну – другая просіцца ў рукі. Нахіліўся над ёю – трэцяя кліча да сябе. А там – чацвёртая, пятая, шостая… Толькі паспявай лічыць. Як усё роўна самі просяцца ў кошык. Збіраеш і дзіву даешся: хто іх столькі тут насеяў?!

Лісічкі – вельмі смачныя грыбы. І. Што асабліва важна, яны не чарвівыя. Збірай – не правярай. Смела кідай у кошык: яны ніколі не паломяцца і не пакрышацца, як іншыя грыбы.

Праўда, акрамя сапраўдных, у лесе сустракаюцца і падманныя лісічкі. Як іх адрозніць ад сапраўдных? А вельмі проста. Лісічкі, што мы спажываем, нагадваюць колерам сонечныя зайчыкі, а іх падманныя суседзі – звычайна аранжавыя ці нават чырвоныя.

Калі засумняваўся, дружа, спытайся лепш у мамы або таты. Яны падкажуць, памогуць адрозніць. Ніколі не забывайся, што ёсць атрутныя грыбы, якія шкодныя для здароўя і могуць прынесці вялікую бяду, калі іх з'есці.

Уладзімір Ягоўдзік.

АДКУЛЬ ПЧОЛЫ

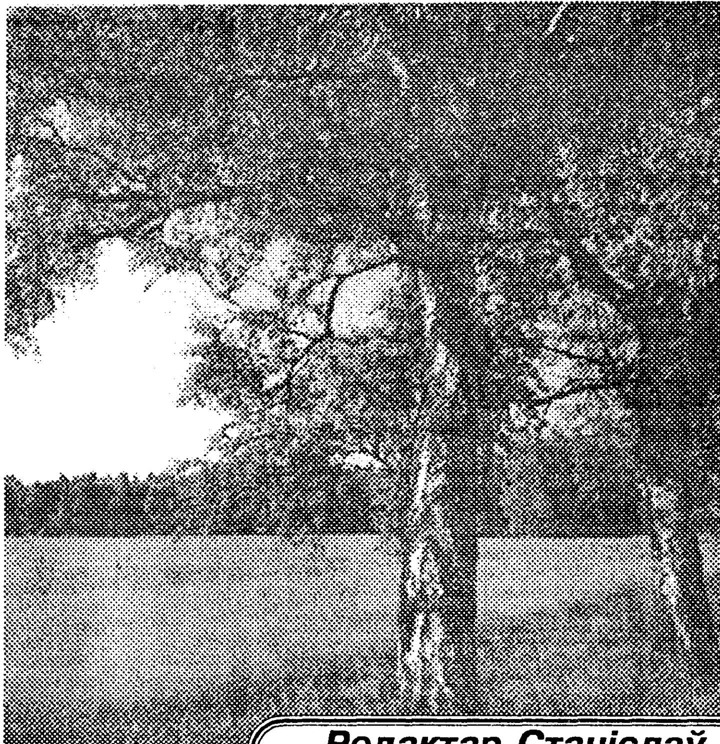
Стварыў Бог чмялёў, а чорт пчол. Бачыць Бог, што мала ў яго толку і прыбытку: рой увесь у яго разляціцца куды ні пападзі, дый мёду няма. Зайшоў ён да чорта паглядзець, што ў яго дзеецца. Той пакарміў яго мёдам. Спадабаўся Богу мёд. І яму завідна стала.- Будзем, кажа ён чорту, - мяняцца.

Чорт, зразумела, не згадзіўся.

- Ну, дык добра, - кажа Бог. – Бачу, што з табой нічога не зробіш, дык саступі мне хоць адну пчалу.

Падумаў, падумаў чорт, дый згадзіўся. Бог узяў ад чорта пчалу, падзьмуў на яе, і зрабілася яна маткай. Запела матка, зазвінела і пачала ўздымацца ўверх. Пчолы ўсе ўзняліся за ёй да і паляцелі. Вось чорт і застаўся ні з чым, а ў Бога – і мёд, і воск.

З беларускай міфалогіі.

ЛЕТА

Лета – гэта мора кветак,
Аксамітнае травы.
Лета – казка, лета – гэта
Свята чыстай сінявы.
Лета – час дажджоў жаданых,
Бліскавіц і перуноў,
І вясёлак нечаканых,
І дзівосных туманоў.
Лета – звон крамяных росаў,
Свежасць ягад і грыбоў,
Водар чэрвеньскіх пакосаў,
Водар ліпеньскіх стагоў.
Час цвіцення, даспявання,
Час птушынага змаўкання,
Набірання новых сіл.
Лета – час выпрабавання
Ў палёце юных крыл;
Час паходаў захапляных,
Цёплых, ласкавых вятроў
І сустрэч,
І развітальных
Словаў, песняў і кастроў.

Васіль Жуковіч.

ЧАРНІЦЫ

Абвяшчае бор, бор
На паляне збор, збор:
Чорныя чарніцы
Нібы чараўніцы,
Сыплюцца ў кубкі
Ды малююць губкі.

Данута Бічэль-Загнетава.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік: ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі: № 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў: 231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by

Рэдакцыйная калегія:
Людміла Дзіцэвіч, Алесь Гурыновіч, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 2. 08. 2000 г.
Наклад 2800 асобнікаў. Замова № 2046
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 147 руб., 3 мес.- 441 руб.
Кошт у розніцу: 40 руб.